

נזיר נח

עניין: עשה דוחה לא תעשה

רמב"ן שמות כ, ח

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספי הבהיר אות קפב) הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור, ועל הכלל תהיה הזכירה ביום והשמירה בלילה, וזהו מאמר החכמים (כ"ק לב): שאומרים בערב שבת באי כלה באי כלה, באו ונצא לקראת שבת מלכה כלה, ויקראו לברכת היום קדושה רבא (פסחים קו). שהוא הקדוש הגדול, ותבין זה. ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמזו במצות עשה, והוא היוצא ממדת האהבה והוא למדת הרחמים, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה, והוא למדת הדין ויוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שהאהבה גדולה מהיראה, כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכך אמרו דאטי עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין כגון מלקות ומיתה, ואין עושי בו דין במצות עשה כלל אלא במורדין, כמו לולב וציצית איני עושה, סוכה איני עושה, שסנהדרין היו מכין אותו עד שיקבל עליו לעשות או עד שתצא נפשו:

מהר"ל תפארת ישראל פ"כ

כי לפי מדתו של אברהם ראוי לעשות כל התורה כמו שהתבאר, ולכך שכרו יותר ממה שהיה אצל אחרים אף שהיו מקיימין המצות כיון שלא היה זה לפי מדתו ואין המעלה כל כך. אמנם כל זה הוא במצות עשה לפי שמצות עשה היא לקנין מעלה והשלמה ולא היו מחסרים עצמם מן קנין השלמות, אבל מצות לא תעשה שאין בהם קנין מעלה כלל רק שהוא מחויב שלא יעשה דבר זה אין בוזה קנין מעלה, רק אם באה עבירה לידו ונצול מקבל על זה שכר כדאיתא בפרק קמא דקדושין (ל"ט ע"ב) מכל מקום בעצם מצות לא תעשה אין בהם שכר ואם לא היה מחויב כלל אם כן למה יקיים שלא לצורך, כיון דאמרינן בפרק קמא דקדושין (שם) שאין מקבלין על לא תעשה שכר כעושה מצוה רק אם באה עבירה לידו, ובשום מקום לא מצינו שיש שכר כאשר מקיים מצות לא תעשה, וראיה לזה הנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, ואם מקיימות המצוה יש להן שכר על זה כמי שאינו מצוה ועושה, ואצל מצות לא תעשה שהנשים פטורות אם מקיימות המצוה אין בזה שכר כלל, כי הנשים פטורות מלטמא למתים ומבל תקיף ואם מקיימות המצות אין כאן שכר כלל, אלא כמו שאמרנו כי אין בקיום מצות לא תעשה שום שכר וכך איתא

מהר"ל - גור אריה

בראשית מו אות ה

והחילוק שיש בין עשה ובין לא תעשה ידוע לכל משכיל, כי מצוות עשה הוא קנין מעשה מפני שהיא קנין, אף על גב שלא מתחייב בה — אם לא יעשה יהיה חסר המצוה שהיא קנין מעשה. אבל מצוות לא תעשה — שאין המצוה קנין הומעשה, רק שישב ולא יעשה ואינו קונה שום דבר, ועיקר המצוה שלא יעבור רצון הבורא יתברך שאסר עליו, וכל זמן שלא אסר הקב"ה — אינו עובר רצון בוראו יתברך¹⁰⁵. ולפי דעתי אם מקיים לא תעשה שלא נצטווה עליו הוא גריעותא, שאין לאסור עצמו בדבר שלא אסר אותו התורה¹⁰⁶. וראיה